

Brama Odrzańska

Badania archeologiczne na terenie układu urbanistycznego w Kędzierzynie-Koźlu od lat koncentrują się wokół tematyki zamku i przedzamcza. Nie dziwi zatem fakt, że relikty miejskich obwarowań czy pozostałości twierdzy Koźle nie są jeszcze dobrze rozpoznane. Stan ten powoli jednak ulega zmianie. W grudniu 2017 r. roku podczas prac ziemnych prowadzonych w Koźlu przy ul. Anny odkryto relikty Bramy Odrzańskiej.

Odkrycia dokonano pod koniec 2017 roku w trakcie prac ziemnych, realizowanych równoległe do budynku pod adresem Anny 11. Lokalizacja odkrytego reliktu odpowiada położeniu obiektu odnotowanemu na mapie Koźla z 1811 r. Nadzór nad pracami sprawował archeolog Pan Błażej Targaczewski.

W tym miejscu warto poświęcić kilka słów na omówienie nazwy omawianego obiektu. Zarówno na ikonografii jak i na źródłach kartograficznych pojawiają się takie określenia jak Oder Thor (Tohr) i Oder Thurm, które powinny być rozumiane jako Brama Odrzańska i Wieża Odrzańska. Interesujący jest fakt jednoczesnego występowania obu nazw np. na mapie z 1811 r.

Choć niektórzy badacze przypuszczają, iż Koźle zostało umocnione już co najmniej na początku XIV w., to dopiero w urbarzu z 1532 r. odnajdujemy jednoznaczną informację o funkcjonowaniu muru miejskiego. W jego skład, wchodziły dwie bramy: Odrzańska i Raciborska. Brama Odrzańska została prawdopodobnie zaprojektowana przez Johanna Teichera.

Na dzień dzisiejszy dysponujemy niewielką ilością informacji na temat wyglądu Bramy Odrzańskiej. Jednym z najstarszych źródeł ukazujących interesujący nas obiekt jest wedyta powstała 1536 r., gdzie Brama Odrzańska została ukazana jako niewielka wieżyczka o spadzistym dachu. Obiekt pojawia się także na wedytach autorstwa Friedricha Bernharda Wernhera. Obiekt został przedstawiony także na XIX-wiecznej akwareli autorstwa Leonharda Dorsta von Schatzberga. W późniejszym pojawiał się w publikacji z 1907 r. autorstwa Karla Siegla opisującej oblężenie Koźla w 1807 roku, a następnie został przedrukowany w 1935 r. w Coseler Heimat-Kalende. Tu warto na chwilę się zatrzymać, ponieważ w publikacji z 1935 r. wizerunek Bramy Odrzańskiej opatriono datą 1687 r.

Analiza ikonografii pozwala nam wysnuć wniosek, iż Brama Odrzańska mogła być kilkakrotnie

przebudowywana. Prawdopodobnie w latach 1536-1750 została dobudowana dodatkowa kondygnacja w postaci wieżyczki, która w okresie 1752-1687 została rozebrana lub zniszczona i powrócono do pierwotnego wyglądu budynku.

Kres funkcjonowania obiektu związany jest z decyzją Ministra ds. wyznaniowych i medycznych, który zalecił rozebranie budynku. Prace były prowadzone w okresie od stycznia do kwietnia 1871 r.

Wzmiankę na ten temat odnajdujemy w pracy ks. Augustina Weltzla z 1888 r.

Wracając jednak do tematu prac archeologicznych. Jak już wcześniej była mowa odkrycia dokonano w trakcie prac ziemnych.

Z danymi źródłowymi zaprezentowanymi w pierwszej części artykułu, koresponduje zbiór danych metrycznych cegieł zebrany podczas prac. Na podstawie pomiarów budulca - można stwierdzić z dużą dozą pewności, iż materiał ceglany z badanego fragmentu budowli może pochodzić z XIV - XV wieku.

Jakie zabytki znaleziono podczas tych prac? Otóż odkryto fragmenty naczyń ceramicznych, fragmenty skór, zabytki metalowe, kości zwierzęce, oraz cybuch fajki kaolinowej. Temat fajek nowożytnych omówiłam w poprzednim tekście.

Na koniec ciekawostka, jeszcze w latach 30. XX w. przy ul. Oderstrasse mieścił się lokal gastronomiczny „ZUM ODERTOR”, którego właścicielem był Karl Klein.

Aleksandra Gałka

Adiunkt muzealny

Koźle. Widok z 1536 r.
autorstwa Gernuga, za: A.
Przybyłok, s. 250

Weduta autorstwa F.B.
Wernhera, 1750.

Weduta autorstwa F.B.
Wernhera, 1750.

Fragment weduta
autorstwa F.B. Wernhera,
1752.

Brama Odrzańska,
ilustracja z publikacji Karla
Siegla, Die Belagerung von
Cosel 1807 : Festschrift
zur Hundertjahrfeiern der
Befreiung der Stadt, Cosel
1907.

Akwarela Brama
Odrzańska, autor Leonhard
Dorst von Schatzberg, ok.
1 poł. XIX.

Brama Odrzańska, XIX w.

Fotografia przedstawiająca lokal „Zum Odertor”

Reklama lokalu „Zum Odertor”.

Zabytek skórzany odkryty podczas prac archeologicznych przy ul. Anny., fot. B. Targaczewski

Cybuch fajki kaolinowej odkryty podczas prac archeologicznych przy ul. Anny.fot. B. Targaczewski

Archeolog Błażej Targaczewski podczas prac przy ul. Anny.